

Tres notes sobre l'obra d'Antoni Dalmases

Josep Maria Ripoll

L'escriptor sabadellenc Antoni Dalmases és, a hores d'ara, prou conegut, sobretot pel fet d'haver guanyat el Premi Sant Joan de novel·la l'any 98 amb *Al mig del camí*; però cal no oblidar que la seva dilatada trajectòria consta ja d'un bon nombre d'obres, algunes adreçades al públic adult, d'altres a l'infantil i d'altres al juvenil. S'equivocaria qui veiés aquests tres vessants com a compartiments estancs: la unitat de l'obra de Dalmases es fa palesa a través tant d'alguns temes recurrents com del to i, de vegades, l'estil amb què s'hi enfronta. Allò que canvia és, òbviament, el registre -condicionat, com és lògic, pel tipus de públic al qual l'autor s'adreça- i, en el cas de les dues obres "per a adults" més complexes -*L'última primavera* i *Al mig del camí*-, els trets formals més rellevants; en definitiva, aquells aspectes sobre els quals l'autor exerceix un control de manera plenament conscient. Tot allò que suposa una tria més o menys inconscient -uns quants nuclis temàtics, tipologies de determinats personatges, ambientació, fins i tot determinats aspectes relacionats amb el punt de vista- es manifesta sovint tant en un tipus d'obres com en un altre. El present article només pretén apuntar alguns dels trets més rellevants de l'obra de Dalmases que demostrarien aquesta unitat. Per començar, no està de més citar el petit i concís autoretrat que l'autor es feia a la contraportada de la novel·la *Doble joc* l'any 94: "Desconfiat i sorrut, es protegeix dels mals temps darrere dels llibres, amb un posat una mica esquerp. Per fer-lo enfadar, els amics li diuen que és bastant impossible i li omplen la casa de figures del capità Haddock, que, pel que sembla, és el seu *alter ego*". Desconfiat, sorrut, esquerp, impossible, són adjectius que defineixen molt bé la imatge aparent d'Antoni

Dalmases, que no fan res més, però, que amagar una característica important que comparteix amb els protagonistes de moltes de les seves novel·les i els seus contes: una humanitat i, fins i tot, una tendresa que els porten a la defensa d'uns valors per a ells irrenunciables. Com el capità Haddock.

La tendresa

Una tendresa continguda, sense sentimentalismes, apareix al final de dos dels millors contes per a nens d'Antoni Dalmases, en què s'intenta veure el món de la infantesa des de dintre: si, a *Elisenda i el mar*, "ella no ho sap, però l'Elisenda ja és la nena que estimarà el mar", a *Els ulls d'en Joan* les vivències d'un dia en la vida

del nen protagonista "aniran afegint-se als noms i les coses familiars fins a formar el món que li entra pels ulls, enormes, brillants, vius, àvids, que no deixaran mai de conèixer i entendre". A *L'última primavera*, premi Octubre de narrativa 1992, assistim a la relació de tendresa mútua entre un avi a prop de la mort i el seu nét de sis anys. És una obra formalment complexa, on es combinen la primera, la segona i la tercera persona -tal i com passarà després a *Al mig del camí*-, i on la veu en primera persona es reserva per al nen, que és vist així des del punt de vista més intern possible. Val a dir, però, que aquesta tendresa no es reserva només per a ell: també l'avi és vist -en aquest cas, en segona persona- amb un lirisme contingut, idoni per a un de tants personatges anònims, aparentment insignificants, en el context de la guerra i la postguerra: "Només la carta que arribarà uns dies després (...) et donarà la idea exacta del petit paper insignificant, ridícul, que de nou t'ha tocat representar en la gran tragèdia que mai no s'acaba" (pàg. 143). Ja el protagonista de *La revolta de Job*, novel·la publicada el 92 però escrita entre el 86 i el 87, tenia unes característiques semblants, aparentment gris i tractat amb un profund amor per l'autor, "espectador inútil del món" (pàg.

189) que acabarà venjant-se, a través de la informàtica, de l'empresa que l'ha acomiadat. Els personatges d'aparença grisa però de vida interior rica són sovint els més ben tractats per Antoni Dalmases.

La família i el viatge

Si avi i nét s'identifiquen a *L'última primavera*, és en part perquè són dos personatges en bona mesura marginals dins el nucli familiar. Ni les relacions de l'avi amb els seus fills són gratificants, ni les d'aquests, com a pares, amb el nen. És interessant de remarcar com les relacions familiars a l'obra d'Antoni Dalmases acostumen a ser un fracàs, sobretot les establertes entre pares i fills. A *Els llums irrealis*, una novel·la juvenil de l'any 86 -publicada, però, el 89-, el protagonista fuig d'un pare tan rígid com arbitrari i, en menor mesura, d'una mare submissa, anul·lada i un dels moments més bells del llibre és aquell en què es troba ben acollit en la família de la noia amb qui surt. Aquesta fugida de casa suposa un viatge iniciàtic que ja trobàvem, formulat d'una altra manera, a *I no parava de ploure* -una altra novel·la juvenil de l'autor, on el protagonista es troba fent un curset d'estiu a la universitat francesa de Caen-, i que retrobarem a *Doble joc* -on el viatge porta a la recerca del pare- i a *Al mig del camí*, que reprèn el mateix escenari de *I no parava de ploure*. No deixa de ser curiós que a les tres novel·les citades França representi un punt i apart definitiu en la vida dels protagonistes respectius: el Miquel Duran de *I no parava de ploure* trobarà el seu amor després d'haver-se vist embolicat en una intriga internacional, el Joan Batlló de *Doble joc* arribarà a canviar el seu nom pel de Jean-Luc i el seu fill no el coneixerà fins que no travessarà la frontera francesa-, i el Tomàs Verneda de *Al mig del camí* no tornarà a ser el mateix després del seu lectorat a Caen. Allunyats del context i el nucli familiar que els són habituals, els personatges de Dal-

mases es troben a si mateixos per, en bona mesura, refer després la seva vida. Fins i tot a *L'última primavera*, l'estada de l'avi a França, de jove i en plena postguerra, i durant la qual estima amb passió una dona i mata un home, és recordada per ell, en secret, com l'etapa més intensa d'una existència que tothom creu mediocre.

La vida oculta

França, l'amor i la guerra componen també el trasbalsador somni premonitori del pintor d'*Un home mirant el mar*, l'últim conte del recull *Les línies de l'atzar*, publicat l'any 93 -però escrit el mateix 92 en què finalitzà la redacció de *L'última primavera*. Aparentment, els contes "per a adults" d'Antoni Dalmases suposen, en molts aspectes, un món a part del de les novel·les; si aquestes parteixen, a grans trets, d'una certa voluntat de realisme, els contes se situen en la frontera ambigua entre la quotidianitat i el gènere fantàstic, tot recreant, de forma de vegades ben explícita, models com ara Poe, Borges o Cortázar. No obstant, la tipologia dels protagonistes és similar: personatges solitaris, d'aparença grisa i vida interior rica, dels quals mai ningú no sabrà allò que en realitat han viscut. Tant a *La infinitud dels parcs* com a *Les línies de l'atzar* -els dos reculls de contes de l'autor- els protagonistes tenen una vida secreta rera la seva aparent mediocritat, aspecte que els acostava als de *La revolta de Job* o *L'última primavera*, si bé pel cantó de la recreació del gènere fantàstic. Si *Mirall*, *Ad infinitum* o *Línies paral·leles* suposen variacions sobre el tema del doble -tan car a Stevenson, Poe, Dostoievsky, Wilde o Borges, entre d'altres-, a *Mimesis* o *La consciència i les paraules* els personatges es guarden el secret d'una vida interior oberta al meravellós gràcies als llibres. Al capdavall, també recreen, a la seva manera, el tema del doble, a través d'una experiència tan rica com intransferible que fa que visquin

de manera més intensa del que sembla. La vida interior, més enllà de les aparences, és un tret distintiu dels herois quotidians de Dalmases, tant en les novel·les d'aparença més realista com en els contes que homenatgen els grans mestres de la imaginació en literatura. Els tres protagonistes d'*Al mig del camí* comparteixen dèries purament intel·lectuals, és a dir, aquesta vida interior que -com en els contes dels dos reculls abans citats- acaba per imposar-se a la vida externa, relegada en bona part a un paper secundari. Cal matisar, però, que al final Tomàs Verneda invertirà aquest ordre de valors i triarà, abans que res, els petits grans plaers de la quotidianitat. Al capdavall, tant la vida interior com l'exterior conformen el món del coneixement: com es deia en el cas del petit Joan, tot contribueix "a formar el món que li entra pels ulls enormes, brillants, àvids, que no deixaran mai de conèixer i entendre".

Aquestes notes breus, provisionals i fragmentàries no pretenen, ni de lluny, abastar els múltiples vessants que conflueixen en l'obra d'Antoni Dalmases. Faltaria considerar, per exemple, les qüestions formals, sobre les quals es pot fer notar que, fins i tot a *L'última primavera* i *Al mig del camí*, on els punts de vista es multipliquen, i malgrat els llargs períodes sintàctics d'aquesta última obra -influència inconscient, potser, del jazz que escolten els protagonistes-, la claredat és sempre una virtut característica de l'autor, qui sap si herència de la dedicació a la literatura infantil i juvenil. Les novel·les i els contes d'Antoni Dalmases presenten, en definitiva, una unitat fonamental per damunt de les aparences; però només n'hem considerat alguns aspectes, i els nostres suggeriments per a una anàlisi tot just es troben, doncs, al mig del camí.